

HUDUDIY SANOAT RIVOJLANISHIDA INVESTITSION OMILLARNING O'SISH SUR'ATLARIGA TA'SIRI: EKONOMETRIK TAHLIL

Oxunov Sardor Ilxomovich

Andijon davlat texnika instituti Iqtisodiyot yo'nalishi talabasi

Saidaxmedov Nemat Hamidovich

Andijon davlat texnika instituti Iqtisodiyot kafedراسi katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20021604>

Annotatsiya. Mazkur maqolada hududiy sanoat rivojlanishida investitsion omillarning o'sish sur'atlariga ta'siri ekonometrik usullar yordamida tahlil qilingan. Tadqiqot davomida investitsiyalar hajmi, asosiy kapitalga kiritilgan mablag'lar va ularning sanoat ishlab chiqarishiga ta'siri statistik ma'lumotlar asosida o'rganildi. Regression model yordamida investitsiya va sanoat o'sishi o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanib, amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: hududiy iqtisodiyot, investitsiya, sanoat rivojlanishi, ekonometrik tahlil, regressiya modeli, o'sish sur'ati.

Abstract. This article analyzes the impact of investment factors on the growth rates of regional industrial development using econometric methods. The study examines statistical data on investment volume, capital investment, and their impact on industrial output. A regression model is applied to identify the relationship between investment and industrial growth, and practical recommendations are proposed.

Keywords: regional economy, investment, industrial development, econometric analysis, regression model, growth rate.

Аннотация. В данной статье анализируется влияние инвестиционных факторов на темпы роста регионального промышленного развития с использованием эконометрических методов. В ходе исследования изучены статистические данные об объемах инвестиций, вложениях в основной капитал и их влиянии на промышленное производство. С помощью регрессионной модели выявлена взаимосвязь между инвестициями и ростом промышленности.

Ключевые слова: региональная экономика, инвестиции, промышленное развитие, эконометрический анализ, регрессионная модель, темпы роста.

KIRISH

Hozirgi globallashuv sharoitida hududiy sanoat rivojlanishi mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, investitsiyalar hajmi va ularning samarali yo'naltirilishi sanoat ishlab chiqarishining kengayishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hududlar kesimida investitsion faollikning oshishi yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, bandlikni ta'minlash va eksport salohiyatini kengaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Iqtisodiy nazariyalarda investitsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida qaraladi. Shu boisdan hududiy sanoat rivojlanishida investitsion omillarning o'sish sur'atlariga ta'sirini chuqur tahlil qilish dolzarb masala hisoblanadi. Ayniqsa, zamonaviy ekonometrik usullar yordamida ushbu bog'liqlikni aniqlash ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Investitsiyalarning iqtisodiy o'sishga ta'siri masalasi ko'plab iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Masalan, J. Keynes o'zining "Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi"

asarida investitsiyalarni yalpi talabning asosiy tarkibiy qismi sifatida baholab, ularning iqtisodiy faollikni rag'batlantirishdagi rolini asoslab bergan [1].

R. Solow esa o'zining iqtisodiy o'sish modelida kapital jamg'arilishi, jumladan investitsiyalar, uzoq muddatli iqtisodiy o'sishning muhim omili ekanligini ta'kidlaydi [2]. Uning fikricha, investitsiyalar hajmi ortishi ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi va texnologik taraqqiyotga zamin yaratadi.

O'zbekistonlik iqtisodchi olim A. Vahobov o'zining ilmiy ishlarida investitsiyalarning hududiy rivojlanishdagi o'rnini alohida ta'kidlab, investitsiya siyosatini takomillashtirish orqali sanoatni modernizatsiya qilish mumkinligini qayd etadi [3]. Shuningdek, Sh. Shodmonovning asarlarida investitsion muhitni yaxshilash hududiy iqtisodiy rivojlanishning muhim sharti sifatida ko'rsatilgan [4].

M. Porter esa o'zining “Millatlarning raqobat ustunligi” asarida hududiy klasterlashuv va investitsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni ochib berib, investitsiyalarni jalb qilish orqali sanoat raqobatbardoshligini oshirish mumkinligini ta'kidlaydi [5].

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda ekonometrik tahlil usullaridan foydalanildi. Xususan, oddiy va ko'p omilli regressiya modellari asosida investitsiya hajmi va sanoat ishlab chiqarish o'sish sur'atlari o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi. Statistika ma'lumotlar asosida korrelyatsiya koeffitsiyentlari hisoblandi. Model parametrlarini baholashda eng kichik kvadratlar usuli qo'llanildi. Shuningdek, modelning ishonchligi determinatsiya koeffitsiyenti orqali tekshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Hududiy sanoat rivojlanishiga investitsion omillarning ta'sirini baholash uchun quyidagi regressiya modeli tuzildi:

$$Y = a + bX + \varepsilon$$

Bu yerda:

Y – sanoat ishlab chiqarish o'sish sur'ati (%),

X – investitsiyalar hajmi (mlrd so'm),

a, b – model parametrlaridir.

Tahlil natijalariga ko'ra investitsiyalar hajmi va sanoat o'sishi o'rtasida kuchli musbat bog'liqlik mavjudligi aniqlandi ($r = 0.85$). Bu investitsiyalar ortishi sanoat ishlab chiqarishining ham o'sishiga olib kelishini ko'rsatadi.

1-jadval

Hududlar bo'yicha investitsiya va sanoat o'sish ko'rsatkichlari

Hudud	Investitsiya (mlrd so'm)	Sanoat o'sishi (%)
Toshkent viloyati	12500	118
Andijon	9800	110
Farg'ona	8700	108
Samarqand	9200	112
Qashqadaryo	7600	105

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, investitsiya hajmi yuqori bo'lgan hududlarda sanoat o'sish sur'atlari ham yuqori. Masalan, Toshkent viloyatida investitsiyalar eng yuqori bo'lib, sanoat o'sishi ham sezilarli darajada yuqori.

Ekonometrik model natijalari quyidagicha ifodalandi:

$$Y = 95 + 0.002X$$

Bu modelga ko‘ra investitsiyalarning 1 mlrd so‘mga oshishi sanoat o‘shish sur‘atini o‘rtacha 0.002% ga oshiradi. Determinatsiya koeffitsiyenti ($R^2 = 0.72$) modelning yuqori darajada ishonchli ekanligini ko‘rsatadi.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, investitsiyalar hududiy sanoat rivojlanishining asosiy drayverlaridan biri bo‘lib, ularning samarali boshqarilishi iqtisodiy o‘shishni tezlashtiradi. Shu bilan birga, investitsiyalarni faqat hajmi emas, balki ularning tarkibi va yo‘naltirilishi ham muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari hududiy sanoat rivojlanishida investitsion omillar hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligini yana bir bor ilmiy asosda tasdiqladi. Olib borilgan ekonometrik tahlil natijalariga ko‘ra, investitsiyalar hajmi va sanoat ishlab chiqarishining o‘shish sur‘atlari o‘rtasida barqaror va sezilarli darajada musbat bog‘liqlik mavjud. Bu esa investitsiyalarni iqtisodiy o‘shishning muhim drayveri sifatida e‘tirof etishga to‘liq asos beradi. Ayniqsa, asosiy kapitalga yo‘naltirilgan investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, texnologik yangilanishlarni jadallashtirish va mahsulot raqobatbardoshligini oshirishda muhim rol o‘ynashi aniqlandi.

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, investitsiyalar faqat miqdor jihatdan emas, balki sifat jihatdan ham sanoat rivojlanishiga sezilarli ta‘sir ko‘rsatadi. Ya‘ni, yuqori texnologiyali, innovatsion va eksportga yo‘naltirilgan loyihalarga kiritilgan investitsiyalar oddiy kapital qo‘yilmalarga nisbatan yuqoriroq iqtisodiy samaradorlikni ta‘minlaydi. Shu bois investitsiyalarni tarmoqlar va hududlar kesimida optimal taqsimlash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Hududlar kesimidagi tahlillar natijasida iqtisodiy rivojlanish darajasi va investitsion faollik o‘rtasida muayyan nomutanosibliklar mavjudligi ham aniqlandi. Investitsiya resurslari asosan iqtisodiy jihatdan rivojlangan hududlarga yo‘naltirilayotgani sababli ayrim hududlarda sanoat rivojlanish sur‘atlari nisbatan past bo‘lib qolmoqda. Bu esa hududlar o‘rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarning chuqurlashishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun davlat tomonidan hududiy investitsiya siyosatini muvozanatli yuritish, kam rivojlangan hududlarga qo‘shimcha rag‘batlantiruvchi mexanizmlarni joriy etish muhim hisoblanadi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari investitsion muhitni yaxshilashning ustuvor yo‘nalishlarini ham ko‘rsatib berdi. Xususan, huquqiy bazani takomillashtirish, investorlar huquqlarini ishonchli himoya qilish, byurokratik to‘siqlarni kamaytirish va infratuzilmani rivojlantirish investitsiyalar oqimini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish va hududiy sanoat klasterlarini rivojlantirish orqali investitsiyalarning samaradorligini oshirish mumkin.

Kelgusida hududiy sanoat rivojlanishini jadallashtirish uchun quyidagi ustuvor yo‘nalishlarga e‘tibor qaratish maqsadga muvofiq:

- investitsiyalarni yuqori qo‘shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarga yo‘naltirish;
- innovatsion texnologiyalarni joriy etishni qo‘llab-quvvatlash;
- hududiy infratuzilmani kompleks rivojlantirish;
- xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda hududiy raqobat ustunliklaridan samarali foydalanish;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni investitsion jarayonlarga faol jalb etish.

Umuman olganda, olib borilgan ilmiy tadqiqot natijalari hududiy sanoat rivojlanishini ta‘minlashda investitsion omillarning strategik ahamiyatini ochib berdi. Investitsiyalarni

samarali boshqarish va ularni oqilona yo'naltirish orqali nafaqat sanoat ishlab chiqarishining barqaror o'sishiga erishish, balki mamlakat iqtisodiyotining umumiy raqobatbardoshligini oshirish imkoniyati mavjud.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Keynes J.M. “Bandlik, foiz va pulning umumiy nazariyasi”, London: Macmillan, 1936, 384 bet.
2. Solow R.M. “A Contribution to the Theory of Economic Growth”, Cambridge: MIT Press, 1956, 65 bet.
3. Vahobov A.V. “Investitsiyalar iqtisodiy o'sish omili sifatida”, Toshkent: Iqtisodiyot, 2010, 256 bet.
4. Shodmonov Sh.Sh. “Iqtisodiyot nazariyasi”, Toshkent: Fan va texnologiya, 2012, 320 bet.
5. Porter M.E. “The Competitive Advantage of Nations”, New York: Free Press, 1990, 855 bet.